

Tanırdı ondan heç nəyi əsirgəməmişdi: gözəl qamət, savad, poetik istedad, məlahətli səs... Bütün bunlar ona hələ gənc yaşlarında müsəlman dünyasının bir çox ölkələrində nüfuz və rəğbət qazandırmışdı. O məlahətli səsi eşitmək üçün uzaqdan-yaxından əyanlar, tacirlər Gəncəyə gəlirdi. Çoxları onun səsinin vurğunu idi...

XI əsrin sonları - XII əsrin əvvəllərində yaşamış böyük Azərbaycan şairəsi Məhsəti Gəncəvi Azərbaycan və müsəlman intibahının parlaq nümayəndəsi olmaqla öz şeirlərində sənətkar, şair, müğənni və mütrüb obrazlarını tərənnüm edən yeni şəhər poeziyasının təmsilçisi idi. Bir çox ilk yazılmışdı taleyinə: ilk məşhur Azərbaycan şairəsi, ilk şahmatçı qadın, ilk görkəmli qadın musiqiçimiz və çox ehtimal ki, ilk qadın bəstəkarımız. Şairənin tərcümeyi-halı dəqiq deyil,

rəvayətlər əsasında tərtib olunduğundan qeyri-dəqiqliyi ilə fərqlənir. Rəvayətlərə əsasən, o, Gəncənin Xərəbat məhəlləsində yaşamış, vaxtının çoxunu ziyafətlərdə, musiqi və rəqs məclislərində keçirmişdir. Əsərləri içərisində Gəncənin Xərəbat məhəlləsində yaşayan gənc sənətkarlara, müxtəlif peşə adamlarına həsr etdiyi şeirlər silsiləsi daha çox məşhurdur:

*Dün kaşı kuzəmi daşlara çaxdım,
Sərxoşdum bilmədim əlimdən saldım.
Kuzə dilə gəlib dedi ki, mən də
Sənin kimi idim, bu günə qaldım.*

Şeirlərində əsasən şərabi, eşq duyğusunu tərənnüm edən Məhsəti bu misralarla başqa bir reallığı, sərxoşluğun, eys-ışrətin insanı fəlakətə sürüklədiyini, nüfuzdan saldığını açıb göstərmək istəyir: "...mən də sənin kimi idim, bu günə qaldım", - deyər kuzə başı daşdan-daşa dəyəndən sonra ayıldığını etiraf edir.

Məhsəti Gəncəvi təqribən 1089-cu ildə Gəncə şəhərində doğulmuş və ömrünün sonuna qədər burada yaşamışdır. Onun əsl adı Mənicə idi, Məhsəti adını isə özünə ədəbi təxəllüs kimi götürmüşdü.

Məhsəti yaxşı təhsil almış və əsərlərindən də görüldüyü kimi, Rum, Mərv, Bəlx, Nişapur, Herat, Gəncə, Xorasan, İraq, Zuzən, Arran və s. şəhər və vilayətlərdə olmuşdu. Bir müddət o, böyük Sultan Səncərin sarayında yaşamış, onun qəbullarında və burada keçirilən ədəbi məclislərdə iştirak etmişdir. Deyilənlərə görə,

bir dəfə onun gözənilmədən yağan qar haqqında bədahətən söylədiyi rübai Sultan Səncərin diqqətini çəkmiş: "Göylər sənə gümüşü xalça göndərrib ki, atının nalı bulanmasın", - rübaisini eşitdikdən sonra şairəni "Mə-hisfi" ("Ən böyük") adı ilə mükafatlandırmış və onu öz yaxın əhatəsinə qəbul etmişdi. Sonralar Sultan Məhəmməd və onun oğlu Sultan

ri uzlaşdırmağın qeyri-mümkün olduğunu qeyd etsə də, onların tanışlığını da istisna etmir.

Məhsəti Nizaminin də daxil olduğu türk əxilər təşkilatının üzvü idi ki, bu təşkilat da sufilərə yaxınlığı ilə məşhurdur. Ərəb səyyahı İbn Bətutə əxilər barədə yazır: "Onlar bütün türkmən və Rum vilayətlərində, hər kənddə, hər şəhərdə yaşayırdılar. Və dünyada qəriblərə onlar qədər can yandıran, acaqları doyurmaq üçün onlar qədər çalışsan, ehtiyac çəkənlərin dərdinə onlar qədər qalan, zalımların əllərini kəsən, hərbi rəhbərlər arasında zülmə yol verənləri öldürən adamlar tapmaq mümkün deyil".

Şairənin Əmir Əhməd bəslədiyi sevgi əbədi eşqin ən yüksək pilləsi olsa da, onun nəzərində bundan da ülvə bir sevgi var idi. Dost, dərviş, fəqir, qəsəb, yaxud əxi tərqiyyətinə mənsub hansısa gənc sənətkar obrazlarının şəxsində rəmzləşən bu ilahi məhəbbət, onun özünün dediyi kimi; "xətib oğluna bəslənən məhəbbətdən iki min mərtəbə artıqdır".

Məhsətinin sufi tərqiyyətinə

mənsubiyyətinə dair mənbələr yoxdur, onun əksər şeirləri isə o qədər təbii və realistcəsinə yazılmışdır ki, onlarda hansısa gizli mənalara tapmaq mümkün deyil.

Məhsəti Gəncəvinin xalq şeiri tərzinə yaxın formalı rübailəri və dərin fəlsəfi məzmunlu şeirləri Azərbaycan və Şərq poeziyası tarixində mühüm rol oynamışdır.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev 2013-cü il yanvarın 16-da Məhsəti Gəncəvinin 900 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında sərəncam imzalamış, sərəncama əsasən Gəncədə Məhsəti Gəncəvi Mərkəzi inşa olunmuş, mərkəzin qarşısında şairənin möhtəşəm heykəli qoyulmuş, Məhsəti bağı salınmışdır.

2013-cü ildə UNESCO-nun Baş Konfransının 36-cı sessiyasında Məhsəti Gəncəvinin 900 illik yubileyinin dünya səviyyəsində qeyd edilməsi haqqında qərar qəbul olunmuşdur.

Şeyx Nizaminin Məhsətiyə ithaf olunduğu ehtimal edilən şeirində deyilir:

*Sənin sənətin musiqi çalmaqdırsa,
Mən zil və bəm səsləri dinləmək istəyirəm...*

Dövrünün ən gözəl muğam bilicisi, şairəsi Məhsətinin incə ruhlu şeirlərindən süzülüb gələn səslərin zili də, bəmi də eşrlərdir ki, duyulur, eşidilir, sevilir. Çünki bu səslər muğama köklənib, sevgidən yoğrulub, ürək-dən, içdən gəlir. Məhsəti həmişə sevilir, necə varsa...

Zümrüd QURBANQIZI,
"Respublika".

**Məhsəti
həmişə
sevilir...**

Mahmudun dövründə də sarayda yaşamışdı.

Onun həyatı barədə məlumatlar, əsasən əlyazma nüsxələri Azərbaycan Əlyazmalar İnstitutunda, İstanbulda və Londonda saxlanılan, XIII əsrə aid edilən "Məhsəti və Əmir Əhməd" dastanından götürülür. Dastanın müəllifi XIII əsrdə yaşamış Azərbaycan şairi və alimi Abdulla Cövhəri Zərgər Təbrizidir və buradakı qəhrəmanlar, o cümlədən şair Əmir Əhməd, Gəncə şahları Sultan Məhəmməd və Sultan Mahmud real şəxsiyyətlərdir. Dastanda Gəncə Xətibinin oğlu Əmir Əhməd və Məhsətinin məhəbbətindən bəhs olunur. Əmir Əhmədlə tanışlıqdan sonra Məhsətinin saraydan uzaqlaşması onun şeirlərinin gözəlliyindən vəcdə gələn Gəncə şahının xoşuna gəlmir və o, tələb edir ki, sevgililər ayrılslar və Məhsəti bərdəlik sarayda yaşasın, lakin belə olmur. Şairə Əmir Əhmədlə ailə qurur və onların bu nikahdan iki övladları olur. Atasını öldürdükdən sonra Əmir Əhməd Gəncənin xətibi seçilir. Təəsüf ki, onun özü də cavan yaşda rəhmətə gedir. Məhsəti Əmir Əhmədin ölümünə çox göz yaşları tökülür və axırda gözələri tutulur. Şairə öz sevgilisindən sonra cəmisini iki il yaşaya bilir.

Deyilənlərə görə, şairə Nizami Gəncəvinin məzarının yanında basdırılıb. 1923-cü ildə Nizaminin məzarı Şah Abbas məscidində basdırılmaqdan ötrü çıxarılan onun yanında bir qadın cəsədi də tapılmışdır. Akademik Həmid Araslı bu iki dahi şəxsin yaşadığı tarixlə